

КРАТАК КУРС ПОСТМОДЕРНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Јован Душанић, *Економија постмодерне*, „Досије студио”, Београд 2014

Понекад се дешава да се „непланиране књиге” – оне састављене од више текстова писаних неким другим, ранијим поводима – уклопе у једну складну, не превише обимну целину која функционише боље од обимних, претенциозних, плански сачињених књига. Краће, директне, са својом прегледношћу и непосредношћу, ове вишеделне и вишеслојне студије добијају нову, значајну намену: да расветле неку појаву или поље појава, некада и да раскриле увиде ка целој једној дисциплини и њеној актуелној проблематици. Библиотека „Политика и друштво”, коју су још 1937. основали професори Правног факултета у Београду заједно са неколицином адвоката, била је управо уточиште за издавање оваквих студија – уводних, прегледних и продорних, па и „непланираних” књига: у библиотеци је сваког месеца издавана по једна књига која је обрађивала понеко важно питање друштвеног живота. Едиција „Политика и друштво”, након прекида изазваног Другим светским ратом, била је обустављена је све до 1991. године, када је обновљена захваљујући труду професора Божидара С. Марковића. У свом уредништву и издавачком савету данас она има читав низ истакнутих домаћих друштвених и хуманистичких научника.

Јован Душанић, на кога је дошао ред да се у оквиру библиотеке „Политика и друштво” позабави актуелним економским проблемима у оквиру савременог друштвеног живота, истакнути је домаћи економиста, професор на Београдској пословној школи и аутор низа књига из области економије (поменућемо само пар најзначајнијих: *Транзиција у Србији*, 2003; *Економска транзиција и глобализација*, 2006; *Монетарне и јавне финансије*, 2007; *Дескрипција економије 1–3*, 2010–2011). У јавности добро познат као неумољиви критичар неолибералне транзиције и заговорник реалне економије, у теоријском погледу смештен негде на пола пута између историјске школе економије и неокејнзијанства, Душанић у својој новој књизи покушава да стави питање економских прилика у транзиционој Србији у шири оквир – у контекст светске економске кризе и, још више, у везу ове кризе са идеологијом неолиберализма и постмодерном епохом.

Својим приступачним, јасним стилем Душанић на малом простору демонстрира своје стручне капацитете, који неретко превазилазе домене економске науке: описујући генезу и развојну динамику светске економске кризе у данас добро нам познатим оквирима – од виртуелизације капитала уз помоћ финансијских деривата којима се вештачки надувавао балон тражње на уштрб реалног сектора, што је, кроз увећање волумена кредита и новца, вишеструко надмашило укупан обим реалне

привреде и тако довело до кризног дисбаланса који је проузроковао пропаст хипотекарног тржишта, а потом и агенција за процену кредитног рејтинга које су „препакивале” финансијске деривате – аутор све то ставља у контекст постмодерне епохе и неолибералне економије као главног „кривца” и „адвоката” понашања која су изазвала системску кризу. Душанићев закључак је неумољив: као што је либерализам био водећа модерна идеологија, неолиберализам је то постао у постмодерним условима, у оним приликама које красе савремено постиндустријско, информатичко друштво. Његове главне карактеристике су: ослобађање од сваког традиционалног поретка; вредносни, социјално конструисани релативизам из кога проистичу децентрираност, фрагментираност, општа флуидност, као и отпор према „метанарацијама” – то јест, углавном, ка могућностима општег тумачења реалности које, наводно, „тероришу” појединца својом тоталношћу итд. „Постекономија” – или економија постмодерне – одраз је ових епохалних процеса на пољу онога што се некада видело као стварање богатства (роба и услуга) усмерених ка задовољавању животно неопходних друштвених потреба. „Постекономију” одликује модел „шпекулативног или казино капитализма у коме долази до све веће доминације виртуелне економије над реалном економијом” (стр. 19), где је шпекулативност, од периферне, постала основна карактеристика тржишта, а виртуелна економија вишеструко већа од реалне економије. Финансијске шпекулације теже потпуном еманциповању економских процеса од суверенитета националних држава ради сопствене, у правом смислу те речи паразитске – без икаквог ограничења – доминације шпекулативног капитала над реалном производњом. Идеолошки оквир овом приступу даје неолиберализам, који „глорификује предузетништво приватног сектора и залаже се за радикално ограничавање деловања државе и њену улогу своди на обезбеђење закона и поретка укључујући заштиту приватне својине, те игноришући било какву националну особеност, социјалну одговорност, морал и етичке принципе” (29). „Носилац неолибералне идеологије јесте транснационална буржоазија, која није укореена у социјалним структурама националних друштава и формира посебно наднационално друштво – светску олигархију, која инсистира само на економској ефикасности и индиферентна је на праведност, достојанство, социјалну одговорност, заштиту животне средине и слично” (29). Конструисујући апстрактну математизирани теорију тржишне равнотеже која има мало додирних тачака са реалном економијом и стварним пословним процесима, заговорници неолиберализма постулирају као неупитне теоријске претпоставке које оправдавају њихове погледе на савршено слободно тржиште и примат профита у њему: слободну (савршену) конкуренцију, савршену информисаност тржишних актера, њихову искључиву усредсређеност ка максимизацији сопствене користи и способност да увек доносе апсолутно рационалне одлуке.

С лакоћом се крећући кроз читав низ питања која дотиче – од системског карактера кризе, природе финансијских деривата, везе класичног либерализма и неолиберализма, елемената „Вашингтонског консензуса” и Бретонвудског система, преко приказивања концентрације богатства и степена савременог друштвеног раслојавања које готово да је у потпуности уништило средњу класу, па све до пружања описа могућих сценарија даљег развоја системске кризе и могућности њеног превазилажења – Душанић у *Економији њосџмодерне* неприметно прелази на домаћи терен, на транзициону Србију. Са разоружавајућом прецизношћу, он овде указује на директне везе неолибералног модела и неуспешног, девастирајућег учинка српске транзиције на почетку 21. века. Другим речима, Душанић дијагностикује да овај транзициони модел – с обзиром на своје поставке и интересе актера те шире економски доминантне процесе – и није могао да заврши другачије него што је завршио: неуспехом.

Прегледна, сажета, попут каквог кратког увода – то јест курса о заблудама и савремене економске науке и економске праксе – приступачног свима који поседују некакво предзнање из најширег поља друштвених наука, Душанићева *Економија њосџмодерне* не би била заокружена да он у њој не даје и предлоге конкретних економских мера потребних за ревитализацију посустале српске привреде. Завршна глава књиге – заправо економски део студије „О српском становишту” на коме је, у оквиру ширег експертског тима ангажован Душанић – добро се уклапа у његову ауторску књигу и тако заокружује целину о економији постмодерне, од њеног стављања у епохални, цивилизацијски контекст, теоријско-идеолошког приказа неолиберализма компарираним са ранијим историјско-економским виђењима, теоријско-практичног пресека кроз размере системске светске економске кризе, њене перспективе и последице, преко акцентовања на домаћи, српски неуспешни транзициони случај, па све до практичног заговарања мера економског опоравка. И овде се види Душанићева умешност: његови предлози економских мера за привредни опоравак јасни су, једноставни и непорециви. Они су читаоцима дати без мистификација, са пуном свешћу о реалним, махом политичким тешкоћама да се овакве мере усвоје и практично реализују. Душанићу је јасно: основни предуслов за истински економски опоравак јесте постојање политичке воље владајуће номенклатуре у Србији, које за сада нема. Тек када ње буде и када се, потом, темељно преиспита спољнополитичка оријентација Србије, она која са собом вуче и економску зависност и њен идеолошко-теоријски багаж, могуће је кренути у реализацију у својој суштини веома простих, а неспорно ефективних економских мера опоравка. Прва међу њима и није економска већ политичка: у питању је изградња ефикасне државе, која је у стању да створи друштвену стабилност, а тиме и повољнији економски амбијент за привредни опоравак. Затим је неопходно да се држава – то јест носиоци власти – одрекну оних

економских приступа који почивају искључиво на мерама распородаје имовине, сталном задуживању и потрошњи увозне робе, и тек потом да држава дефинише и координира здраву економску политику – то јест бројне мере и инструменте њене реализације. А то су: реиндустријализација, извозна оријентисаност, заштита домаћег тржишта протекционистичким баријерама, те постепена, дозирана либерализација спољноекономске и девизне сфере. Покретање привређивања мора да буде усмерено на она поља где за то постоје компаративне предности: у пољопривреди, у инфраструктурном сектору (саобраћај, телекомуникације, енергетика), при стварању високостручног кадра обученог да креира и користи нове технологије и иновационе индустрије, а затим и у сектору услуга итд. Душанић се, свестан ресурсних ограничења и неадекватне величине домаћих привредних потенцијала (гледаних у светским размерама), усмерава на заговарање „стратегије ниша” уместо „стратегија опште индустријализације”. Такође, он заговара и заокрет у вођењу монетарне политике, као и залагање за финансирање инвестиционих пројеката не уз помоћ средстава страних кредитора, већ издавањем сопствених, државних меница, уз претходно обнављање поверења између грађана и представника државе. Уместо компликованих решења, Душанић се, дакле, залаже за она стандардна, добро проверена, чија једноставност и несумњивост гарантују успешност – а све насупротив тешкоћама чији узроци пре свега леже у непринципијелности, идејним и идеолошким заблудима, недостатку одлучности и личног поштења код овдашњих водећих носилаца политичког и привредног живота.

Истим духом пуним „неспорне, а зреле једноставности” одише цела његова студија *Економија њосџмодерне* коју, као уводни практикум за разумевање савременог економског стања код нас и у свету, најтоплије препоручујемо читалаштву.

Александар ГАЛИЋ